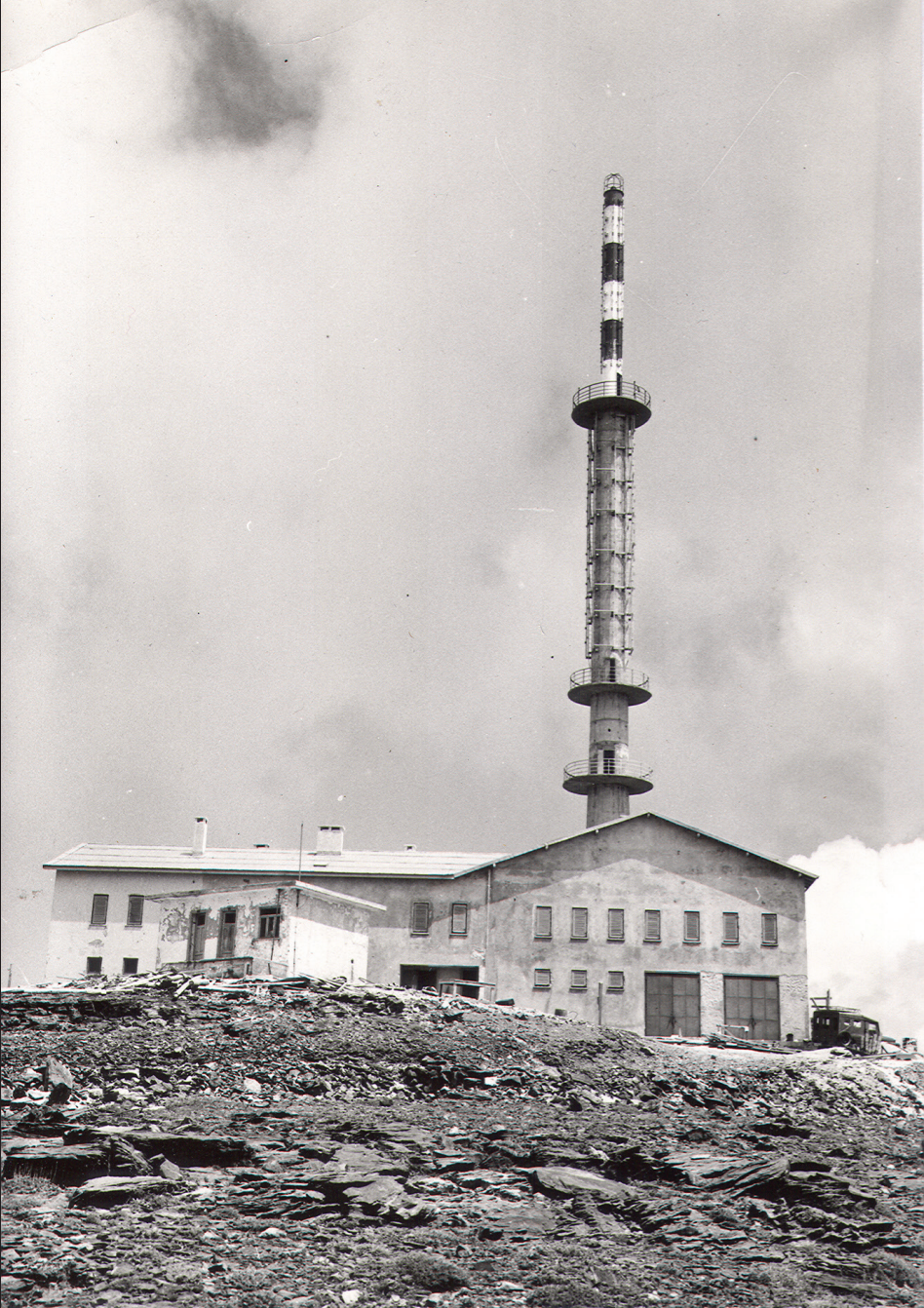

**Türkiye’de Yayıncılığın Tarihsel Gelişimi: Matbuattan Medyaya, Devlet
Tekelinden Özel Yayıncılığa Kısa Bir Bakış / Prof. Dr. Raci TAŞCIOĞLU**

Kaynak : TRT Akademi Dergisi Türkiye Radyoları Almanığı

Türkiye'de Yayıncılığın Tarihsel Gelişimi: Matbuattan Medyaya, Devlet Tekelinden Özel Yayıncılığa Kısa Bir Bakış

Raci TAŞCIOĞLU*

Osmanlı Dönemi: Matbaa ve Matbuat Hareketi

Türkiye'de yayıncılığın başlangıcı Osmanlı Dönemi'ne dayanır ve matbaacılık hareketi milat olarak kabul edilir. Osmanlı'da matbaacılık hareketinin iki farklı seyri olduğu ve bunlardan ilkinin Hilmi Ziya Ülken'e göre azınlıklar yani gayrimüslim tebaa tarafından başlatıldığı ifade edilir (akt. Taşcioğlu, 2011). Gutenberg matbaasından sonraki elli yıllık süreçte Avrupa'nın önemli finans ve ticaret kentlerinde matbaacılık yaygınlaşırken eş zamanlı olarak 1490'ların ilk yıllarında İspanya'dan Osmanlı'ya sığınan Yahudiler ilk matbaayı kurmuş, sonrasında yaklaşık yüz elli yıllık zaman diliminde ise Ermeni ve Rum matbaaları onu takip etmiştir. Seri üretimin başlangıcı olarak görülen matbaacılığın ve çıktısı olan basılı kitap, gazete ve derginin girişimcilik, kamuoyu oluşturma ve güç/iktidar kazanımı ile ilişkisi göz önüne alındığında azınlıkların yeterli sermaye birikimine sahip oldukları ve Osmanlı'da nüfuz hareketleri oluşturmak istedikleri anlaşılmaktadır.

Gutenberg matbaasından yaklaşık üç yüzyıl sonra -Lale Devri olarak tabir edilen bir dönemde- 1727 yılında yayıncılık konusunda teknik ve uzmanlık bilgisine sahip İbrahim Müteferrika ile payitahtın siyasi ve iktisadi desteğini elde eden Sait Efendi ortaklığında Müslim tebaa eliyle kurulan ilk matbaa Osmanlı'da matbaacılık hareketinin ikinci seyrini oluşturur. Müslim tebaada yeterli sermaye birikimi olmadığı için payitaht (devlet) desteğiyle kurulan bu matbaa, başta hattatlar olmak üzere kamuoyu baskısını elimine etmek amacıyla dönemin şeyhülislamından alınan fetva ile dinî eserler basmamak kaydıyla yayıncılık faaliyetlerini yaklaşık elli yıl sürdürmüş ve sonrasında özelleştirilmiştir. Bu süre zarfında çeşitli çevreleri tahrik etmeme hassasiyeti basılacak eserlerin seçimi noktasında zaruri olarak bir ön denetimi ve kısıtlamayı ortaya çıkarmış ve bu bağlamda pek de "suya sabuna

*Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi İletişim Fakültesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, tascio@atauni.edu.tr,
ORCID ID: 0000-0003-2917-295X DOI: 10.37679/trta.1493605

dokunmayan” eserler basılmıştır. Hâliyle, Osmanlı’da matbaanın yaygınlaşması bilhassa sermaye birikiminin yokluğu nedeniyle yavaş olurken, “gâvur icadı” yaf-tasından korkularak uygulanan dinî ve siyasi sansür nedeniyle de sınırlı kalmıştır.

Dinî eserler noktasındaki yasak, 1803 yılında Risale-i Birgivi adlı dinî bir kitabın basılmasıyla fiilen ortadan kalkmıştır. Ancak bu yasağın resmî olarak kaldırıldığını belirten herhangi bir ferman veya fetvaya rastlanmamıştır. Bu tarihten itibaren dinî konulardaki basılı eserlerin sayısı hızla artmış ve 1875 yılına kadar yayımlanan eserler arasında ön sıralarda yer almıştır (Baysal, 2010).

Çeşitli kaynaklarda Dârü’ttîbâa ya da Matbaa-i Âmire olarak da isimlendirilen Müteferrika matbaasından sonra Sefaret, Mühendishane ve Üsküdar matbaaları da kurulmuştur. Osmanlı’da öteden beri kapitülasyonlar ile çeşitli ayrıcalıklara sahip olan Fransızların kontrolünde kurulan Sefaret matbaası, payitahtta ve Anadolu’da monarşiden meşrutiyete, bilimden sanata, dilden eğitime, fikir dünyasından cemiyet hayatına birçok alanda ortaya çıkan yenileşme hareketlerinde Frankofon kültürel nüfuzun oluşması ve yaygınlaşması noktasında özel bir misyon üstlenmiş ve bunun etkileri ilerleyen yıllarda hem Osmanlı’nın son dönemi hem de Cumhuriyet’in ilk yıllarında derinden hissedilmiştir. Daha modern imkânlar ile kurulan Mühendishane ve Üsküdar matbaaları ise Osmanlı’da yenileşme hareketlerine ivme kazandırılması noktasında önemli bir rol oynamışlar ve bu kapsamda hacimli bir külliyatın oluşmasına katkı sağlamışlardır.

Matbaada olduğu gibi matbuat hareketinde de öncülüğü azınlıklar ve yabancılar yapmış, Müslim tebaaya ait gazetecilik faaliyetleri ise yaklaşık kırk yıl gecikmeli başlamıştır. Fransızlar, Sefaret matbaasında sempati, kültürel nüfuz ve kamuoyu oluşturmak, ekonomik ve politik alanda güç ve çıkar sağlamak amacıyla payitahtta ve özellikle de levanten ticaretin ağırlık kazandığı İzmir’de 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın ilk çeyreğinde aylık periyotlarda çeşitli gazeteler çıkarmışlardır. Ülken, Osmanlı’da azınlık ve yabancı eliyle başlayan gazete ve gazetecilik faaliyetlerinin kamuoyu oluşturma ve kanaat önderi olma bağlamında çok önemli bir güç hâline geldiğini belirtmekte ve özel bir teşebbüs olarak gazeteciliğin aynı zamanda sermayeye dayandığını vurgulamaktadır (akt. Taşcıoğlu, 2011). Gazeteciliğin de matbaa gibi bir sermaye hareketine dayalı olması nedeniyle Osmanlı’da ilk gazete yine devlet desteğiyle 1831 yılında Takvim-i Vekayi ismiyle yayımlanmıştır. Aslında resmî bir gazete hüviyetinde olan ve haftalık yayımlanan bu gazetede, başlangıçta devletle ilgili resmî tebliğ ve haberlere sadece yer verilirken bir süre sonra iç ve dış gelişmelere ilişkin haberler de yer edinmiştir. Fakat zamanla içeriği boşaltılan gazete, itibar kaybına uğramıştır. Resmî Gazete sonrasında devlet teşvikli ilk yarı-resmî gazete, -modernleşme ve yenileşme sürecini ifade eden

Tanzimat Dönemi’nde- 1840 yılında Ceride-i Havadis ismiyle İngilizlerin kontrolünde William Churchill isimli sefaret çalışanı ve ticaret erbabı biri tarafından çıkartılmıştır. Haftalık yayımlanan gazetede, İngiltere’nin Osmanlı coğrafyasındaki ekonomik ve siyasi çıkarlarına yönelik bir yayın politikası izlenmiş ve ilk ilanlara rastlanmıştır. Yarı resmî gazeteyi, Tercüman-ı Ahval ismiyle 1860 yılında Müslim tebaadan olan Ağâh Efendi ve Şinasi tarafından çıkartılan ilk özel gazete takip etmiştir. Başlangıçta haftalık olan gazetenin yayın süresi, önce haftada üç gün, sonrasında ise beş gün olmuştur. Bu gazeteler yanında -Jön Türkler olarak isimlendirilen- Osmanlı’ya muhalif genç ve aydınların da Avrupa’da -özellikle Londra ve Paris’te- gazetecilik faaliyetleri yürüttükleri ve farklı isimlerde çeşitli gazeteler çıkardıkları görülmüştür.

Matbuat hareketi çerçevesinde değerlendirilebilecek bir diğer yayıncılık faaliyeti ise dergiciliktir. Ülken, Batı dünyasındaki gibi bizde de dergiciliğin sistemli fikirleri yaymak için ortaya çıktığını iddia etmiş ve hâliyle, dergicilik faaliyetleri ile fikir hareketleri arasında bir bağ kurmuştur (akt. Taşcıoğlu, 2011). Şöyle ki, Batılılaşma, İslamcılık ve Türkçülük/Turancılık adıyla Osmanlı’nın son döneminde ortaya çıkan fikir akımları bağlamında dergicilik faaliyetleri tür ve sayı olarak yaygınlaşmış ve artış göstermiştir. Özellikle II. Meşrutiyet Dönemi’nde yani 1908-1914 yılları arasında Osmanlı’da dergi sayısında önemli derecede bir enflasyon yaşanmıştır. Fakat, bu dergilerin yayın hayatları oldukça kısa sürmüştür. Sansür, yetersiz sermaye ve düşük sayılı abonelik bu duruma sebebiyet vermiştir.

Kurtuluş Savaşı Dönemi: Millî Mücadele Basını ve Anadolu Ajansı

I. Dünya Savaşı’ndan mağlup olarak ayrılan Osmanlı ile galip devletler arasında 1918 yılında Mondros Mütarekesi imzalanmış ve kısa bir süre sonra Anadolu toprakları işgal edilmiştir. İşgale karşı topyekûn millî mücadele etme noktasında Anadolu halkı ikiye bölünürken, basının da bu doğrultuda -taraf ve karşıt olarak- kutuplaştığı görülmüştür. Padişah tarafından 9. Ordu Müfettişliği ile görevlendirilen ve Samsun’dan başlamak üzere Amasya, Erzurum, Sivas ve Ankara güzergâhında kurtuluş mücadelesini örgütleyen Gazi Mustafa Kemal, bu süreçte özellikle dönemin millî mücadele yanlısı basını ile telgraf ağını etkili bir biçimde kullanmıştır (Koloğlu, 2006). Millî mücadele sürecinde işgal altındaki İstanbul basını bypass edildiği için Osmanlı’nın son döneminde sayıca artış gösteren Anadolu basını diğer bir ifadeyle yerel basın, millî bir duruş sergileyerek emperyalist işgale karşı çıkmış hem millî mücadelenin örgütlenmesinde hem de halkın yüreklendirilmesinde toplumsal sorumluluk duygusuyla hayati bir misyon üstlenerek bağımsızlık zaferinin kazanılmasında önemli yararlar sağlamıştır (Taşcıoğlu, 2019).

Diğer yandan, basının kamuoyu oluşturmadaki gücünün farkında olan Mustafa Kemal, haber ağlarını kontrol edebilme, iç ve dış kamuoyunun desteğini kazanabilme, uluslararası alanda propaganda ve tanıtım yapılabilme noktasında bir haber ajansının önemli olduğunu anlamıştır. Bu doğrultuda, dönemin önde gelen gazetecilerinden Halide Edip ve Yunus Nadi öncülüğünde 6 Nisan 1920'de Anadolu Ajansı kurulmuştur.

Cumhuriyet Dönemi: Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

1923'te Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla yayıncılık alanında büyük reformlar gerçekleştirilmiştir. Gazi Mustafa Kemal'in dil devrimi ve Latin alfabesinin kabulü, okuryazarlık oranını artırmış ve yayıncılık sektörünü canlandırmıştır. Devlet Matbaasının kurulması, resmî belgelerin ve kitapların düzenli bir şekilde basılmasını sağlamıştır.

Cumhuriyetle birlikte yayıncılık faaliyetleri dört dönemde ele alınabilir. Bunlar; tecimsel radyo, devlet tekeli, TRT tekeli ve özel ya da tecimsel radyo-televizyonur. İlk dönem, 1927-36 yılları arasındır. Bu dönemde yayın tekeli Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketine (TTTAŞ) aittir. İkinci dönem, 1936-64 yılları arası olup adım adım radyonun devletleştirilmesini kapsar. Üçüncü dönem, 1964-90 yılları arası olup yayıncılığın Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) tekelinde olduğu süreçtir. Dördüncü dönem ise 1990 ila günümüzü içermekte ve bu dönemde de facto bir durum olarak başlayan özel/tecimsel radyo-televizyon yayıncılığı, 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'un 13 Nisan 1994 tarihinde TBMM'de kabul edilmesiyle yasallık kazanmıştır. Bu yasa ile yayıncılık alanını düzenlemek üzere Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur (Kejanlıoğlu, 1998).

Bu dönemlerden ilki olan tecimsel radyo yayıncılığı, Cumhuriyet'in kuruluşundan kısa bir süre sonra yani 1927 yılında ilk radyo yayını denemeleri ile başlamıştır. Yayıncılık tarihimizde ilk defa bir tür özel girişimciliğin öncülüğünde ortaya çıkmıştır. Dünyada radyo yayıncılığının ilk olarak 1921 yılında başladığı dikkate alındığında sadece altı yıllık bir gecikmenin söz konusu olduğu görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, Osmanlı Dönemi'nde yayıncılık konusunda yaşanan gecikmeler göz önüne alındığında makasın oldukça daraldığı söylenebilir. Fakat, televizyon yayıncılığının radyoya göre nispeten daha geç başladığı da not düşülmelidir. Şöyle ki, dünyada 1930'ların ikinci yarısında televizyon yayıncılığı başlarken Türkiye'de yerel olarak 1952'de, ulusal olarak ise 1968'de başlamıştır. Yeniden makas açılmış ve fark yaklaşık 35 yıl olmuştur. Osmanlı'dan kalan "düyûn-ı umumiye" ile savaş borçları dikkate alınırsa genç Cumhuriyet'in radyo yayıncılığına geçmede daha cesur olduğu,

tek parti döneminin sonlarına doğru II. Dünya Savaşı’nın da etkisiyle televizyon yayıcılığının geciktiği ifade edilebilir.

Devlet, PTT eliyle Fransız bir telekomünikasyon şirketine telsiz telgraf istasyonları yaptırdı ve özel/ticari bir şirket kurularak radyo yayıcılığı on yıllığına bu şirkete (TTTAŞ) devredilir. TTTAŞ, PTT’den iki verici kiralarak biri Ankara’da diğeri İstanbul’da olmak üzere iki küçük radyo stüdyosu kurmuş ve 1927’de düzenli yayınlara başlamıştır. Bu dönemde radyo, bilgi ve eğlence kaynağı olarak büyük ilgi görmüştür. TTTAŞ’ın on yıllık kiralama süreci dolduğunda yani 1936 yılında yürürlüğe giren bir kararnameyle radyo devletleştirilmiştir. Radyo, 1940’a kadar PTT, 1940 yılından itibaren ise Matbuat Umum Müdürlüğü uhdesinde kalmıştır. II. Dünya Savaşı boyunca radyoya devlet bütçesinden önemli oranda fonlar ayrılmıştır. Farklı dinleyici gruplarına yönelik olarak program türleri çeşitlilik kazanmıştır (Kocabaşoğlu, 2010). Tek Parti Dönemi’nde etkili bir propaganda aracı olarak kullanılan radyo, II. Dünya Savaşı öncesi ve esnasında da bu misyonunu yerine getirmiş ve savaş sürecinde habercilik açısından çok önemli bir iletişim aracı hâline gelmiştir. Böylece, toplumda radyo alıcısı sahipliği yaygınlaşmış ve radyo toplumsal bir araca dönüşmüştür.

Savaşın bitimiyle ülkemizde yapılan ilk çok partili seçimlerde yani 1946’da radyodan propaganda yapma hakkı muhalefet partilerine tanınmaz, 1950 seçimleri öncesi ise siyasi partiler ve seçim yasasında yapılan bir değişiklik ile hem iktidar hem de muhalefet partileri bu haktan yararlanmışlardır. Seçimler neticesinde Türkiye’de yeni bir dönem başlamış ve 1960 darbesine kadar olan süreç DP Dönemi olarak isimlendirilmiştir. Bu dönemde 1954 yılında yapılan seçimlerde radyo yeniden muhalefet partilerinin kullanımına yasaklanmış ve sonraki süreçte radyonun partizanlaştığı görülmüştür.

1960 Darbesi sonrasında televizyon yayıcılığına ulusal düzeyde geçilmesine karar verildiğinde ise, devlet adına radyo ve televizyon yayınlarını gerçekleştirmek için bir kuruma ihtiyaç duyulmuş ve 1 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe giren 359 Sayılı Kanun’la TRT kurulmuştur. TRT’nin kuruluş amacı, Türkiye’de radyo ve televizyon yayınlarını kamu hizmeti anlayışıyla yürütmek ve halkın doğru, tarafsız bilgiye erişimini sağlamaktır. İlk televizyon yayını ise 31 Ocak 1968 tarihinde Ankara’da başlamış ve 1990 yılına kadar TRT tekelinde kalmıştır.

Her ne kadar ulusal düzeyde televizyon yayıcılığı 1968 yılında başlasa da öncesinde eğitim amacıyla öğrencilerin uygulama yapabileceği bir atölye olarak kurulan televizyon yayıcılığı söz konusudur. Diğer bir ifadeyle, II. Dünya Savaşı’nın başlamasıyla birlikte dünya genelinde neredeyse tamamen duran televizyon yayıcılığı, Türkiye’de ilk kez 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) labora-

tuarlarında başlatılmıştır. İlk yayın yapan kanal İTÜ Televizyonu adını almış ve bu yayınlar İTÜ'nün Taşkılla binasında yapılmıştır. İTÜ'nün televizyon yayınları, ülkede yoğun kargaşa yaşanan 1970 yılına kadar devam etmiştir. Televizyonu kapitalist bir grubun ayrıcalığı olarak gören bir grup öğrenci, İTÜ'nün yayın yaptığı stüdyoları basmış ve bu olayın ardından yayınlara son verilmiştir.

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT), Türkiye'nin devlet yayıncısı olarak önemli bir rol oynamıştır. TRT'nin kuruluşu, gelişimi ve bugünkü durumu, Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığının tarihsel sürecini anlamak açısından önemlidir. TRT, 24 Aralık 1963'te çıkarılan ve 1 Mayıs 1964'te yürürlüğe giren yasa doğrultusunda kurulmuş olup Adnan Öztrak 4 Mayıs 1964'te İnönü Hükümeti tarafından genel müdürlük görevine atanmıştır. O dönemde televizyon yayıncılığı henüz gündemde değildi ve ilk deneme yayını 31 Ocak 1968'de sadece Ankara'da yapılmıştır. Bu deneme yayınının gerçekleştirilme saati ise 18.30-20.51 arasındadır.

1972 yılı, TRT'nin yayın biçimi ve teknolojisi açısından önemli gelişmelere sahne olmuştur. Bu yıl içinde TRT, ilk naklen yayını gerçekleştirerek canlı yayıncılık alanında büyük bir adım atmıştır. Eurovision ve Münih Olimpiyatları, TRT tarafından canlı olarak yayınlanmış ve bu olaylar, Türkiye'de televizyon izleyicileri için önemli bir yenilik olmuştur. İlk televizyon yayını Ankara'da gerçekleştirilmiş ve zamanla tüm ülkeye yayılmıştır. TRT, eğitimden eğlenceye, haberden belgesellere kadar geniş bir yelpazede programlar sunmuştur. 1974-1975 yıllarında televizyon istasyonlarının sayısı ve yayın gücü hızla artmıştır. 1974 yılının Mart ayında, Ankara televizyonunun yayınları haftada altı güne çıkarılmıştır. Mayıs ayında ise bu sayı yedi geceye yükseltilmiş, ayrıca cumartesi ve pazar günleri gündüz yayınları da başlatılmıştır. Bu gelişmeler, televizyonun Türkiye'de daha geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamış ve yayıncılık alanında önemli bir ilerlemeyi temsil etmiştir.

TRT, kuruluşundan itibaren hızlı bir gelişim süreci yaşamıştır. 1970'lerde Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde radyo ve televizyon vericileri kurulmuş ve yayın ağı genişletilmiştir. Bu dönemde TRT; eğitim, kültür, sanat ve haber programları ile halkı bilgilendirme görevini üstlenmiştir.

1980'e gelindiğinde Türkiye'de iki önemli kırılma yaşanmıştır. İlki "24 Ocak Kararları" olarak bilinen, serbest piyasa ekonomisine geçişi ve liberalleşmeyi sağlayan ekonomik temelli uygulamadır. İkincisi ise 12 Eylül Darbesi olup darbeyle birlikte siyaset kurumu lağvedilmiş, bütün köklü siyasi partiler kapatılmış ve dönemin siyasi liderleri siyasetten el çektilirilmiş. Ekonomik ve politik anlamda önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı bu iki olay ile birlikte 1980 sonrasını ifade etmek üzere "yeni Türkiye" kavramı kullanılmaya başlanmıştır. 1990'lara gelindiğinde ise tıpkı Avrupa'da olduğu gibi Türkiye'de de kamu yayıncılığı tekelleri yıkılarak

özelleştirme uygulamalarının bir sonucu olarak yerini “özel tekeller” almıştır. Böylece bu yıllarda, büyük sermaye grupları medyanın bütün alanlarına yoğun bir biçimde girerken, Bab-ı Âli’nin yerini İkitelli medya kuleleri alır, medyada yatay, dikey ve çapraz yöndeşme ortaya çıkar, medyayı sınırlandırmaya dönük neredeyse bütün kurallar ortadan kaldırılır (deregulation), medya grupları özelleştirme ihalelerinde başköşeye yerleşir, bankacılık ve finans alanında da büyük medya grupları hâkim olmaya başlar.

1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Dönemi, televizyon yatırımlarının yoğunlaştığı ve bu alanda önemli adımların atıldığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Bu dönemde, çok sayıda kanalın aynı anda yayın yapabilmesi için uydu teknolojisine geçiş planlanmıştır.

Bu kapsamlı televizyon yatırımları, Turgut Özal Dönemi’nin “çağ atlamak” sloganı ile özdeşleşmiş ve Hükümet’in önemli bir stratejik argümanı hâline gelmiştir. 1980’lerin ortalarında Avrupa’da çok kanallı televizyonculuk hızla gelişirken Türkiye de bu trende ayak uydurmak amacıyla önemli adımlar atmıştır. 1986 yılında, Türkiye’de ikinci kanal olan TV 2’nin deneme yayınları başlamış ve böylece çok kanallı televizyonculuk dönemine geçiş süreci hızlanmıştır. Bu gelişme, Türkiye’nin televizyon yayıncılığında büyük bir dönüşüm yaşadığını ve teknolojik yenilikler ile izleyici kitlesine daha zengin bir yayın yelpazesi sunmayı amaçladığını göstermektedir.

Aynı zamanda 1980’ler, TRT’nin gelişiminde önemli bir dönüm noktasıdır. 1984 yılında TRT 2, daha sonra TRT 3 ve TRT 4 gibi yeni kanallar yayın hayatına başlamıştır. Bu kanallar, eğitim, kültür, spor ve çocuk programları gibi çeşitli alanlarda yayın yaparak TRT’nin yayın yelpazesini genişletmiştir. 1989 yılında ilk özel televizyon kanalı STAR TV’nin yayına başlamasıyla Türkiye’de yayıncılıkta yeni bir dönem başlamıştır. Türkiye’de ilk özel TV kanalı olan STAR TV, 3 Ağustos 1989 tarihinde Magic Box Incorporated AG firması tarafından Magic Box Star 1 adıyla kurulmuştur. Kanal, 5 Mayıs 1989 tarihinde test yayınına, 26 Mayıs 1989 tarihinde ise normal yayına Almanya üzerinden başlamıştır. Bunu SHOW TV, ATV, KANAL D gibi diğer özel kanallar izlemiştir. Özel kanallar, yayıncılık sektörüne rekabet ve çeşitlilik getirmiş, reklam gelirleri ve izleyici kitlesi üzerinde önemli etkiler yaratmıştır.

Türkiye’deki tüm vericiler ve radyo televizyon yayınları, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 133. maddesi kapsamında TRT’nin kontrolü altındaydı. Bu durum, özel televizyonların kurulmasını zorlaştırmaktaydı. Ancak, Star 1, Almanya’nın Ludwigsghafen şehrinden Eutelsat F-5 uydusu aracılığıyla yayın yaparak bu engeli aştı. Almanya’dan Türkiye’ye yansıtılan yayınlar, özel uydu antenleri sayesinde Türk iz-

leyiciler tarafından izlenebilir hâle geldi. 1990'lı yıllar, Türkiye'de özel televizyon kanallarının ortaya çıkmasıyla TRT için rekabetin arttığı bir dönem olmuştur. İlk özel televizyon kanalı STAR TV, 1990 yılında yayın hayatına başlamıştır. Bu gelişme, TRT'nin yayın politikalarını ve program çeşitliliğini artırma ihtiyacını doğurmuştur. 5 Mayıs 1990'da normal yayına başlanmasıyla birlikte, kanalın adındaki Magic Box ifadesi kaldırılarak sadece Star 1 ismi kullanılmaya başlandı. 1992 yılında Ahmet Özal ve Cem Uzan ortaklığı sona erdi ve kanalın adı önce Interstar olarak değiştirildi. 16 Ocak 2002 tarihinde ise STAR TV adını alarak günümüze kadar bu isimle yayın yapmaya devam etti.

Bu dönemde TRT, teknolojik altyapısını yenilemiş ve dijital yayıncılığa geçiş çalışmalarını başlatmıştır. 1990'ların sonlarında TRT, uydu yayıncılığına geçiş yaparak uluslararası yayıncılık alanında da faaliyet göstermeye başlamıştır.

2000'lerden Günümüze: Dijital Dönüşüm ve İnternet Yayıncılığı

1990'ların sonlarından itibaren internetin yaygınlaşması, yayıncılık alanında dijital dönüşümü beraberinde getirmiştir. İnternet gazeteciliği, bloglar ve sosyal medya platformları, geleneksel yayıncılığın sınırlarını genişletmiştir. YouTube, Netflix gibi dijital platformların Türkiye'de hizmet vermeye başlamasıyla dijital içerik tüketimi artmıştır. Canlı yayınlar ve podcastler, yeni medya araçları olarak öne çıkmıştır.

2000'li yıllarla birlikte TRT, dijitalleşme sürecine hız vermiştir. TRT, dijital yayıncılığa geçiş yaparak hem ulusal hem de uluslararası yayınlarını genişletmiştir. 2008 yılında TRT Çocuk, 2009 yılında TRT Türk, 2010 yılında TRT Haber gibi kanallar kurulmuş ve yayın yelpazesi genişletilmiştir.

TRT, aynı zamanda internet üzerinden yayıncılık alanında da önemli adımlar atmıştır. TRT'nin internet sitesi ve mobil uygulamaları üzerinden canlı yayın izleme, program arşivlerine erişim gibi hizmetler sunulmaya başlanmıştır. Bugün TRT, çok sayıda radyo ve televizyon kanalı ile yayıncılık faaliyetlerini sürdürmektedir. TRT 1, TRT Haber, TRT Spor, TRT Belgesel, TRT Çocuk gibi kanallar, çeşitli alanlarda yayın yaparak geniş bir izleyici kitlesine hitap etmektedir. TRT World ise uluslararası yayıncılık alanında Türkiye'nin sesi olma görevini üstlenmiştir.

Bugün Türkiye'de yayıncılık, geleneksel ve dijital mecralarda geniş bir yelpazede devam etmektedir. Televizyon ve radyo kanalları hâlâ önemli bir yere sahipken dijital platformlar ve sosyal medya yayıncılığı giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Özellikle genç nesiller arasında dijital içerik tüketimi hızla artmakta ve yayıncılık sektörü bu değişime ayak uydurmaktadır. TRT tabii, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu tarafından geliştirilen dijital bir medya platformudur. Bu uygulama, kullanıcılarına zengin bir içerik sunarak hem ulusal hem de uluslararası

izleyicilere ulaşmayı hedeflemektedir. TRT tabii; haber, spor, eğlence, belgesel ve çocuk programları gibi çeşitli kategorilerde içerikler sunmaktadır. TRT tabii, dijital dönüşüm stratejisi kapsamında geliştirilmiş ve sürekli güncellenen bir platformdur. 2020 yılında kullanıma sunulan uygulama, TRT’nin dijital alandaki varlığını güçlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Uygulamanın geliştirilme sürecinde kullanıcı geri bildirimleri dikkate alınmış ve sürekli iyileştirmeler yapılmıştır.

Türkiye’de yayıncılık tarihi, Osmanlı Dönemi’nden günümüze kadar önemli değişim ve gelişim süreçlerinden geçmiştir. Teknolojik ilerlemeler ve toplumsal değişimler, yayıncılık sektörünün dinamik yapısını şekillendirmiştir. Gelecekte dijitalleşmenin ve yeni medya araçlarının daha da yaygınlaşmasıyla birlikte, yayıncılık sektörünün daha da çeşitlenmesi beklenmektedir.

Kaynakça

- Baysal, J. (2010). Osmanlı Türklerinin Bastıkları Kitaplar: 1729-1875. İstanbul: Hyperlink.
- Kejanlıoğlu, D. B. (1998). Türkiye’de Yayıncılık Politikası: Ekonomik ve Siyasal Boyutlarıyla Türkiye’de Radyo Televizyon Yayıncılığı. (Doktora Tezi). Ankara: Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kocabaşoğlu, U. (2010). Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna -TRT Öncesi Dönemde Radyonun Tarihsel Gelişimi ve Türk Siyasal Hayatı İçindeki Yer-. İstanbul: İletişim.
- Koloğlu, O. (2006). Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın. İstanbul: İletişim.
- Taşcıoğlu, R. (2019). Yerel Medya, (Ed. H. Temiztürk) Gazeteciliğe Giriş içinde (s.135-157). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Taşcıoğlu, R. (2011). Hilmi Ziya Ülken’in Türk İletişim Tarihine Katkıları, *Communitata* (Atatürk İletişim), 1, 1-12.